

Daniel J. Mahoney

CELĂLALT SOLJENIȚÎN

***Rostirea adevărului despre un scriitor
și gânditor neînțeleș***

Ediție îngrijită de Mihail Neamțu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MAHONEY, DANIEL J.

Celălalt Soljenițin: rostirea adevărului despre un scriitor și gânditor neînțeles / Daniel J. Mahoney; cu apendice „Darul întrupării” de Natalia Soljenițin; trad. din lb. engleză de Nicolae Drăgușin. - Iași: Doxologia, 2017

ISBN 978-606-666-649-7

I. Soljenițin, Natalia

II. Drăgușin, Nicolae (trad.)

82.09

© Editura DOXOLOGIA, 2017

ISBN: 978-606-666-649-7

Daniel J. Mahoney

CELĂLALT SOLJENIȚIN

Rostirea adevărului despre un scriitor și gânditor neînțeleș

Cu apendice, *Darul întrupării*, de
NATALIA SOLJENIȚIN

Traducere din limba engleză de
NICOLAE DRĂGUȘIN

Editura DOXOLOGIA
2017

CUPRINS

Prefață la ediția românească a cărții <i>Celălalt Soljenițin</i>	I
Cuvânt înainte	11

Capitolul 1

O dragoste îndurerată de țară: paradoxala cale de mijloc a lui Soljenițin ....

17

Deformarea ideologică a realității	18
Restabilirea adevărului și a memoriei	20
Un fals consens	21
O dragoste „lucidă” de țară	24
Un patriotism exigent	27
Un război pe două fronturi	29
O nouă misiune	33
Răni autoprovocate	35
Patologiile dreptei ruse	36
Universalismul ortodox: cealaltă extremă	38
Problema tonului	40
Un teoretician al autogovernării	44
Dincolo de polemici obosite	45

Capitolul 2

„Lupta activă împotriva răului”: Reflecții pe marginea unei teme soljenițiene .. 47

Vorotînțev și Stolîpin	49
Un monarh fricos	52
Libertatea morală și independența politică	54
Sufletul omului sub socialism	57
Revoltele din lagăr	58
A opune rezistență răului	63

Capitolul 3

Nicolae al II-lea și apropierea revoluției 67

Concluzie	82
-----------------	----

Capitolul 4

Artistul ca gânditor: reflecții asupra *Primului cerc* ..83

Cei trei stâlpi	87
Cele două versiuni	90
„Nu avem decât o conștiință”	94
O întâlnire crucială	96
Metanoia decisivă	98
Dincolo de fanatism și scepticism	100
Remarcabilele continuități ale reflecției soljenițiene	102

Capitolul 5

O fenomenologie a despotismului ideologic: reflecții asupra „Libertății noastre cu botniță” de Soljenițin 105

O introducere: teoretizarea totalitarismului	105
Sufletul și sârma ghimpată	109
„Viața liberă” într-un regim totalitar	112
Teama permanentă	114
Disimulare și neîncredere	117
Complicitatea cu rețeaua represiei	119
Trădarea ca formă de existență	120
Descompunere versus nobilime	122
Minciuna ca formă de existență	123
Cruzimea de clasă	128
Psihologia de sclav	128
Concluzie: a-ți aminti totul	130

Capitolul 6

Doi critici ai „minciunii” ideologice: întâlnirea lui Raymond Aron cu Aleksandr Soljenițin 135

Scrisoare către conducătorii sovietici	138
O întâlnire pariziană	143
Soljenițin și Sartre	147
Prejudecăți despre Rusia	152
Două familii spirituale?	156

Capitolul 7

Soljenițin, Rusia și evreii. O reconsiderare ... 161

De la beligeranță la înțelegere	163
Respingând tentația de a învinui	169
Renegați și revoluționari	171
Destinul evreimii sovietice	176
Căință și responsabilitate	178
Provocarea morală lansată de Soljenițin	180
Holocaustul	182
<i>Non possum</i> al lui Soljenițin	185

Capitolul 8

Povestiri în două părți: sufletul omului

în secolul XX sovietic și rus 191

Capitolul 9

Libertatea, credința și bazele morale pentru autoguvernare: ultimele cuvinte ale lui Soljenițin pentru Rusia și pentru Occident 203

O viață fixată în conștiință	205
Un premiu de stat	206
Perspectivile căinței	209
O revoluție arhivistică	215
Două revoluții	217

Două sute de ani împreună	220
Aflând despre trecut	223
Trei conducători	224
Construirea democrației de jos în sus	226
O opoziție substanțială	228
Partidele și reprezentarea populară	229
Făcând loc pentru micile afaceri	231
„O idee națională”?	232
Rusia și Vestul	234
Viitorul literaturii ruse	240
Biserica în Rusia contemporană	241
Un om credincios și rațional	242
Trei rugăciuni	245
O întrevedere cu Papa polonez	246
Ortodoxia și ispita neopăgână	248
O atitudine calmă și echilibrată în fața morții	251

Apendice 1
„Socialismul din realitate”
și revoluția arhivelor 255

Limba de lemn	255
Holocaustul roșu	256
Cartea neagră	257
Memoriile din Gulag	259
Testamente pentru violență și minciuni	260
Istorie și ispită totalitară	262

Apendice 2

Darul întrupării de Natalia Soljenițin 263

Introducere

de Daniel J. Mahoney 263

Darul întrupării

de Natalia Soljenițin 265

Prefață la ediția românească a cărții Celălalt Soljenițin

Celălalt Soljenițin

Pentru secolul al XX-lea, Soljenițin a fost o prezență impunătoare. Gândirea și opera sa continuă să inspire secolul XXI. Scriind în 1975, marele gânditor politic Raymond Aron a surprins în mod minunat „forța neasemuită a lui Soljenițin”, forță inseparabilă de persoana și de mesajul său: „refuzul necondiționat al minciunii”. „Perversitatea intrinsecă a totalitarismului” se înrădăcina în refuzul adevărului și în cerința de a participa silit la minciună. Reducerea sistematică la tăcere și înăbușirea sufletului oamenilor erau, de departe, mult mai rele decât represiunea politică și au făcut din comunism un regim fără pereche în istoria umanității. Dacă a rivalizat la fel de demonicul național-socialism în ce privește violența și represiunea, l-a depășit în ce privește înscăunarea minciunii ca mod de viață ce distruge sufletul. În opoziția pe care a arătat-o față de „minciună ca fel de a fi”, Soljenițin a susținut libertatea și demnitatea umană în fața oricărui efort de a înrobi sufletul omenesc.

În paginile cărții de față, scot în evidență raza de speranță și purificarea ce au stat la baza tuturor lucrărilor lui Soljenițin, în mod deosebit a monumentalei cărți *Arhipelagul Gulag*. După cum a susținut Georges Nivat, „noapte”, întuneric sau deznădejde sunt cuvinte pe care Soljenițin nu le folosește

niciodată pentru a descrie, în ultimă instanță, condiția omului. În arta sa (iar *Arhipelagul Gulag* este, între altele, o remarcabilă operă de artă), el face cunoscută capacitatea sufletului omenesc de a înfrunta răul și de a găsi alinare în adevărul și lumina care fac parte integrantă din creația lui Dumnezeu. În această lucrare, evidențiez stăruința lui Soljenițin asupra faptului că răul radical trebuie înfruntat energic pentru a păstra integritatea sufletului omenesc. Arăt că, în persoana și în gândirea sa, Soljenițin se opune fără încetare ispitei dezumanizante „de a supraviețui cu orice preț”. Îmbunătățirea spirituală era posibilă chiar și în interiorul lagărelor pentru aceia care nu ar face orice ca să rămână în viață. Astfel de oameni nu erau de găsit peste tot, însă puteau fi întâlniți totuși. Prin eroismul lor tăcut, ei descoperă faptul că oamenii nu sunt simpli prizonieri ai împrejurărilor. Sufletul poate trece peste sârma ghimpată. Numai că „lupta activă împotriva răului” înseamnă că pacifismul nu poate face niciodată cinste nevoii omenești de a apăra trupurile și sufletele ființelor umane contra injustiției sistematice. Într-un capitol celebru din *Arhipelagul Gulag*, Soljenițin intonează cântece de laudă celor 8.000 de prizonieri de la Kenghir care, în primăvara anului 1954, s-au ridicat împotriva tiraniei din lagărul de concentrare. Eroismul acestora a vorbit de la sine și a adus oamenilor demnitate și un minimum de autogovernare în cele mai deznădăjduite situații. Sufletul nobil al lui Soljenițin și gândirea care îl însoțește dau concretețe celor doi poli care revigorează sufletul european: mărinimia și smerenia, mândria în libertate și respectul față de Dumnezeu Iubitor și Providențial. Acest om al credinței și al rațiunii ne amintește despre cele două opțiuni durabile ale sufletului omenesc într-o epocă postmodernă, ispitită de nihilism și deznădejde. Cele trei rugăciuni scrise de Soljenițin care sunt analizate în capitolul din urmă al acestei cărți sunt foarte grăitoare în acest sens.

De asemenea, această carte lămurește natura patriotismului sau a naționalismului moderat care l-a caracterizat pe Soljenițin. El a fost un iubitor pasionat al Rusiei, dar moderat și autocritic. Niciodată nu a obosit să repete că „țelurile unui mare imperiu și sănătatea morală a unui popor sunt incompatibile”. Nu a nutrit nici o aspirație către restaurarea imperiului țarist sau sovietic – departe de aceasta. Dragostea sa lucidă față de țară reprezintă un model de loialitate umană națională care nu e îndatorată cu nimic xenofobiei sau aversiunii criminale față de alte popoare sau națiuni. El a susținut un „patriotism constructiv curat și iubitor”, iar nu o „predispoziție naționalist radicală” care pune „naționalitatea cuiva deasupra planului nostru spiritual superior, peste postura noastră smerită față de Cer”. Patriotismul său nu lăsa loc de înțelegere cu „distrugătorii comuniști” care dezlănțuiseră ravagii spirituale, politice și culturale în Rusia și printre vecinii săi. Soljenițin niciodată nu desparte atașamentul patriotic de politica moderată și umană sau de o recunoaștere creștină a umanității comune. A rămas până în ultimele clipe critic nemilos față de național-bolșevicii care au dorit să amestece tot ceea ce era rus cu sovieticul și să le celebreze în devălmășie. Și a pledat pe lângă popoarele din Europa Centrală și de Est să nu facă confuzie între „faptele nelegiuite ale liderilor sau regimurilor politice”, precum cel bolșevic, cu poporul rus în sine. Toți au căzut victime ale forței copleșitoare a comunismului și a regimului Minciunii.

Încerc să transmit natura cuprinzătoare a sufletului și judecății soljenitiene: el a fost un patriot mândru care a susținut apăsător nevoia de căință pentru toate crimele comunismului. Mândria și căința au avut deopotrivă un loc în mintea și în sufletul său. Și dacă ar fi trăit în 2017, cu ocazia centenarului revoluțiilor din februarie și octombrie, ar fi pledat pentru pomenirea tuturor celor care și-au aflat sfârșitul în mâinile despotismului ideologic din secolul al XX-lea, inclusiv

a nenumăraților români din anii 1945-1989. El ne cheamă pe toți să dăm socoteală și ne amintește responsabilitățile bărbaților și femeilor libere care rămân credincioși adevărului și răspunderii morale. Insistă în mare măsură asupra Întăietății Binelui deoarece are încredere în dreptatea lui Dumnezeu și în libertatea celor care au ales adevărul și bunătatea. Nu este întâmplător că în discursul de recepție a Premiului Nobel a citat un proverb rusesc potrivit căruia „un cuvânt adevărat va fi mai mare decât lumea întreagă”. Acest scriitor și luptător a crezut că adevărul ne poate face liberi. Însă cuvintele trebuie însoțite de fapte hotărâte – și de „o luptă activă împotriva răului”, în toate formele sale.

La sfârșitul anilor '70, Soljenițîn a luat în vizor ierarhia ortodoxă rusă pentru faptul de a se fi făcut complice la tirania și represiunea statului ateu. După cum arăt în ultimul capitol al acestei cărți, ulterior a ajuns să elogieze strădaniile Bisericii Ortodoxe din Rusia de a acționa independent de autoritățile statale, în mod deosebit prin omagierea „noilor martiri” care au pierit în timpul comunismului. De asemenea, Biserica a făcut neîncetat rugăciuni pentru victimele comunismului în insulele Solovki (locul de origine al primelor lagăre leniniste și, în acest fel, locul în care a fost moșit Arhipelagul Gulag) și la Butovo, în afara Moscovei (locul necunoscutelor gropi comune). Soljenițîn a aplaudat aceste eforturi autonome. El nu a fost un „revoluționar”, însă a dorit să vadă o societate civilă rusă mai independentă și tot mai capabilă de autoguvernare. Revoluția din 1917 a condus la dezastru, după cum Soljenițîn reconstituie în mod trainic cronologia faptelor în cartea *Roata roșie*. Rusia are nevoie de un sistem de răspundere morală și politică, și nu de o „revoluție portocalie”, care ar redeschide ciclul dezastruos al revoluției moderne, responsabilă pentru anarhie, violență, represiune și inevitabilul despotism. Aceasta reprezintă o altă pildă de moderație din partea lui Soljenițîn.

Dedic ediția românească a *Celălalt Soljenițin* memoriei unui mare bărbat, dat fiind că ne apropiem de centenarul nașterii sale (11 decembrie 1918). Și îl încurajez pe fiecare cititor în parte să se aplece reflexiv asupra introducerii magistrale („Darul întrupării”) pe care Natalia Soljenițin a scris-o pentru varianta prescurtată a *Arhipelagului Gulag*, ce apare ca apendice la această lucrare. Ea rezumă în mod minunat importanța celei mai mari cărți a secolului al XX-lea: „Această carte vorbește despre îmbunătățirea sufletului uman, despre lupta sa cu răul. Acesta este motivul pentru care, atunci când ajung la sfârșitul cărții, cititorii resimt nu doar durere și furie, ci și o răbufnire de putere și lumină”.

Nu ar putea exista o mai bună rezumare a declarației asupra Întâietății Binelui care inspiră fiecare pagină din opera lui Soljenițin. Fie ca o nouă generație să poarte la inimă acest mesaj umanizator.

Daniel J. Mahoney
Augustine Chair in Distinguished Scholarship
Assumption College
Worcester, Massachusetts, USA
13 iulie 2017

